

DORIVOR DIANTHUSNING FOYDALI XUSUSIYATLARI**Jumayeva Marvaridbonu***Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti*

Annotatsiya: *Odamlar qadim zamonlardan buyon tabiat ne'matlaridan keng foydalana boshlaganlar. Ayniqsa, dorivor o'tlarni turli kasalliklarga qo'llab shifo topishda qo'llaganlar. Bundan 3-4 ming yil ilgari Hindiston, Xitoy, Qadimiy Misr mamlakatlarida shifobaxsh o'simliklar haqida ma'lumotlar beruvchi asarlar yozilgan. Sharqda, xususan O'rta Osiyo xalq tabobatida dorivor o'simliklardan foydalanib davolash o'zining qad.*

An'alariga ega. Shifobaxsh o'simliklardan tibbiy maqsadlarda foydalanish borasida Abu Ali Ibn Sinoning "Al-qonun" asarida 476 ga yaqin o'simlikning shifobaxsh xususiyatlari va ularni ishlatish usullari to'g'risida ma'lumotlar keltiriladi. Hozirgi vaqtda esa dorivor o'simliklarning turi ko'payib, xalq tabobati shifobaxsh o'simliklar bilan boyigan. Dorivor o'simliklardan ko'proq anor, achchiqmiya, bodom, do'g'buy, dorivor gulxayri, yong'oq, jag'-jag', zubtutum, isiriq, itburun, omonqora, pista daraxti, sachratqi, choyo't, shildirbosh, shirinmiya, shuvoq, yantoq, yalpiz, kiyiko't, tog'rayhon, qizilcha, qoqio't va boshqalari tarqalgan. O'zining bir necha shifobaxshlik xususiyatlari va samarasi bilan boshqa o'simliklardan kimyoviy tarkibi bilan keskin farq qiluvchi dorivor Dianthus o'simligi ham yurtimizda qisqa arealni egallaydi. Surxondaryo viloyatining tog'li mintaqasida ya'ni Boysun tog'idagi uchrovchi Dianthus Uzbekistanicus dorivor o'simligi Chinnigullar yo'g'on ichakdagi yallig'lanish (kolit), ichak kolikasi, meteorizm (karminativ ta'sir), rektum, jigar kasalliklarini davolashda ishlatiladi.

Tayanch so'zlar: *bir yillik va ko'p yillik o't va yarim butachalar turkumi, angren, ugom, to'rttangachali.*

KIRISH

G'ayrioddiy ko'rinishga ega chinnigullar kurtaklari nafaqat o'tkir ta'mi va achchiq xushbo'y hidi, balki shifobaxsh ta'siri bilan ham mashhur. Ushbu ziravor uzoq vaqtdan beri ba'zi kasalliklarning oldini olish va hatto davolash uchun an'anaviy tibbiyot retseptlarida ishlatilgan. Chinnigullar kimyoviy tarkibi juda yuqori. Uning foydali xususiyatlari vitaminlar, minerallar va, albatta, efir moyining yuqori miqdori bilan bog'liq. Chinnigullar kurtaklari vitaminlari: provitamin A (beta-karotin), B vitaminlari (B1, B2, B3 yoki PP, B4, B6, B9), S vitamini (askorbin kislotasi), E vitamini (tokoferol) va K vitamini (filloxinon). Chinnigullar tarkibida foydali minerallar mavjud: kaliy, kaltsiy, natriy, magniy, fosfor, temir, marganets, mis, selen, sink.

Chinnigullar va taninlarda, shuningdek glikozidlar va shilimshiqalarda bir xil miqdor. Agar oqsillar, yog'lar va uglevodlarning tarkibini hisobga olsak, unda chinnigulda 6% oqsillar, 20% lipidlar, taxminan 27% uglevodlar mavjud.

Ziravorlarning taxminan 30% tolalardir. Chinnigullarning sog'liq uchun 8 ta foydasi Ajablanarlisi shundaki, chinnigullar kuchli dori-darmonlardir, shunchaki ularning tarkibiga qarang.

Chinnigullar harakati:

1. bakteritsid;
2. anthelmintic (anthelmintic);
3. antifungal (fungitsid);
4. og'riq qoldiruvchi;
5. antispazmodik;
6. jarohatni davolash;
7. karminativ (meteorizm bilan);

Ko'pgina patogenlar chinnigullardan qo'rqishadi: masalan, *Staphylococcus aureus* va *Staphylococcus aureus*, difteriya tayoqchasi va hattoki kuydirgi qo'zg'atuvchisi va boshqalar. Grippni oldini olish uchun chinnigullardan samarali foydalaning. Chinnigullar iste'mol qilganda, oshqozon kislotasi ishlab chiqarilishi rag'batlantiriladi, bu kislotaligi past, ishtahasi pasaygan gastrit uchun foydali. Ammo kislotalik va oshqozon yarasi oshishi bilan ushbu preparatni qo'llash kontrendikedir.

Chinnigullar yo'g'on ichakdagi yallig'lanish (kolit), ichak kolikasi, meteorizm (karminativ ta'sir), rektum, jigar kasalliklarini davolashda ishlatiladi. Sanoat dorixonalari keng tarqalganida, xushbo'y chinnigulning bir qismi bo'lgan evgenol bilan tishlarga maxsus og'riq qoldiruvchi vositalar va bakteritsidlar tayyorlangan.

Ushbu ziravor tish og'rig'ini yo'qotishga qodir, tish go'shtiga foydali ta'sir ko'rsatadi va gingivitis va periodontit uchun ishlatiladi. Quritilgan chinnigullar kurtaklari saqichga ajoyib alternativ. zararli bakteriyalarni zararsizlantiradi va yomon nafasni yo'q qiladi. Bizning asab tizimimiz uchun juda zarur bo'lgan B vitaminlari majmuasini sevimli ziravoringizdan olish mumkin.

Chinnigullar tarkibidagi evgenol tufayli saraton hujayralarining o'sishiga qarshi samarali kurashadi. Buni antikarsinogen dorilar sohasidagi olimlarning so'nggi tadqiqotlari ko'rsatdi.

Ajablanarlisi shundaki, chinnigullar bir vaqtning o'zida ikkita qarama-qarshi harakatga ega: u spazmlarni kuchaytiradi va yumshatadi. U bir vaqtning o'zida dam olishga va ohanglashga qodir. Bir tomondan, chinnigullar oshqozon-ichak trakti mushaklari spazmini yo'qotishga qodir, boshqa tomondan bachadon mushaklarini ohangga keltiradi va qon bosimini ko'taradi (shuning uchun chinnigullar gipertoniya bilan og'rigan odamlarda kontrendikedir). Hamma savol, har doimgidek, dozada.

Xulosa

Chinnigullar tarkibidagi evgenol tufayli saraton hujayralarining o'sishiga qarshi samarali kurashadi. Buni antikarsinogen dorilar sohasidagi olimlarning so'nggi tadqiqotlari ko'rsatdi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli farmoni Toshkent. 2017.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 noyabrdagi PF- 5229-son "Farmasevtika tarmog'ini boshqarish TIZIMINI tubdan takomilashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. Toshkent. 2017.

3. O'zbekiston respublikasi prezidentining "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori Toshkent. 2020.

4. Proskoryakov Ye.I. Temperaturnyye usloviya prorastaniya semyan vesennyykh mnogoletnikov, L,1958. S. 40.

5.Yuliya Savelyeva. Lecheniye chistotelom//M.:T8 Izdatelskiye texnologii RUGRAM, 2020.-64 s.

6. Nurmatov Sh, Mirzajonov Q. Avliyokulov A. Bezborodov G. Ahmedov J, Teshayev Sh, Niyozaliyev B, Xoliqov B, Xasanov F, Mallaboyev N. Tillabekov B, Ibragimov N. Abdullayev Sh. Shamsiyev A, “Dala tajribalarini o'tkazish uslublari” O'zPITI.- Toshkent, 2007.-146 b.]

7. Dospexov B. A. Metodika polevogo opyta 1985.

8. Begmatova M., O'ralova S. Subject: some biological characteristics of cherry (*Prunus perforatum* L) planted in different crop schemes //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2023. – T. 2. – №. 6. – S. 51-58.

9. Khamrayeva M., Begmatova M. Healing properties and biometrical indicators of *chelidonium majus* L., introduced in Uzbekistan //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 2. – S. 495-498.